

Цурковський Ярослав. Застосування теорії психічної контрольності в експериментальній практиці*

Тривала історія становлення теорії психічної контрольності, засновником якої на думку авторів «Украинской советской энциклопедии» (Т.12, Київ, 1985, С. 196) є автор цих рядків, наочно довела, що теорія та експериментальна практика дослідження *контрольних процесів* із застосуванням низки запропонованих нами методик активно доповнює та взаємозбагачує одна одну. Фактично початок теорії психічної контрольності датується часом появи нашого пристрою – *контрологафа*, з допомогою якого вперше здійснювався цілісний метод психодіагностики *чуттєвої* та *логічної* контрольності особистості, що на початках не був розрахований для визначення придатності до будь-якої професії, а для дослідження всякого роду контролерів. Звичайно, про теорію психічної контрольності як струнку наукову систему можемо говорити лише після появи в 1958–1959 рр. монографії «Теорія та практика вивчення контрольних психічних процесів у спортсменів (власні дослідження)».

Сьогодні вже немає сумнівів, що *теорія психічної контрольності* є принциповою настановою *контролографії*, без якої остання немислима взагалі. Водночас саме завдяки контролографічним дослідженням виявлено не лише саму природу контрольності, зокрема взаємозалежність *контролю* та *самоконтролю* як двох сторін єдиного процесу, але також розшифровано види, рівні, типи контрольності, виявлено основні якості контрольності, адекватне розуміння *критичності* та *самокритичності* як вищих форм *логічної контрольності*, виявлено невідомі в психології фе-

---

* Цурковський Я.И. Внедрение теории психической контрольности в экспериментальную психологическую практику // Сборн. научных трудов Львовского института физической культуры. – Т. 2, 3, 4. Вторая всесоюзная конференция по экспериментальной психологии. – Львов, 1988. – С. 268.

номени психічних гальмувань, коливань та психічної квалітивності. При розробці основних проблем психічної контрольності не було змоги уникнути відповіді на питання, чи існує тотожність або принципова відмінність *уважності* та *контрольності*. Внаслідок досліджень нашого співробітника Четвертака В. Н. в трьох професійних групах завдяки створених нами циклів та структурних рядів подразників, єдиного при застосуванні як для уважності так і для контрольності, було доведено повну *відмінність актив уваги та контролю*. Автор цих рядків дійшов наступного висновку в цьому питанні. *Увага є переддією проявлення кожного, зокрема й контрольного психічного процесу, а контрольність виступає як післядія усякого проявленого психічного процесу. Увага на відміну від усіх інших психічних процесів нічого не відображає, а лише скеровує кожний психічний процес на заданий об'єкт та концентрує його на ньому. Натомість, контрольність (контроль та самоконтроль) відображає неадекватність чи відсутність помилковості кожного проявленого психічного процесу на основі конкретних й ідеальних еталонів практики. Нами підтверджено тезу Гальперіна П.Я., що уважність краще тренувати в контрольних діях.*

Сприятливий вплив справила теорія психічної контрольності на заходи з сприяння бездефектній праці та безпомилковості діяльності особистості. Зокрема в наших тезах V Всесоюзного з'їзду психологів СРСР (Москва, 1977) про психологічні бар'єри на шляху керування якістю діяльності (зокрема виробничої) та способів їх подолання ми виділили *чотири таких бар'єри*, серед яких, на нашу думку, найосновнішим та важким для подолання є бар'єр, пов'язаний із глибоко вкоріненої в інтелектуальній культурі песимістичної давньоримської тези: *помиляться властиво людині*. Ця теза підштовхує людину здійснювати логічний висновок про недосконалість своєї природи, а отже спочатку налаштовувати себе на невдачу, а згодом знаходити їй виправдання. Одночасно фіксація такого переконання в суспільній свідомості має здатність породжувати суспільне толерування особистісним і фаховим хибам. Саме цей тезисний бар'єр може бути подоланим з

позицій теорії психічної контрольності. Ця теорія відкриває аргументовано оптимістичне трактування психофізіологічних закономірностей відвернення помилок, як нової сходинки розвитку матеріальної та духовної культури.